

La tria esdevé una construcció

Un viatge per un univers singular en què els més de quaranta autors triats per Guardiola expliquen, descriuen i acosten als lectors el paisatge del cap de Creus

MAR DE TOTS
VIATGE LITERARI
PEL CAP DE CREUS
Diversos autors

Edició: Carles-Jordi
Guardiola
Editorial: Diputació de
Girona, 2014
Pàgines: 162
Preu: 13 euros

Reportatge

Arriba Carles-Jordi Guardiola de Port de la Selva fins a Cadaqués, el poble del costat, que quan a un, amb alegria, la tramuntana li ve pel clatell i li bufa mar enllà el cabell humit i els mosquits, a l'altre li ve del mar. I al revés, quan el vent de mar ve de cara als de Cadaqués, amb llargada i aigua vaporitzada, a l'altre el pentina amb gomina. No per això a ell li correspon J.V. Foix i a mi Carles Riba, encara que el poeta avantguardista passés l'estiu a Port i al poeta hel·lenista els amics li regalessin una casa de pescadors a Cadaqués en fer els seixanta.

Conec Carles-Jordi, que ha tingut cura d'aquest itinerari literari, des de l'època del franquisme tardà. Sota el seu aspecte bonhomí i esportiu, és un gegant de la militància cultural, de l'acció i de l'escriptura. En el moment que tocava jugar-s'ho tot, militava a la banda insubornable del catalanisme, on ara hi ha anat a parar gairebé tota la població. De ben jove, abans i tot del maig francès i quan el català no s'ensenyava sinó en la clandestinitat, seguí el mestratge de Joaquim Molas als Estudis Universitaris Catalans. Molas ens ensenyà, a ell primer, el compromís entre llengua i literatura sota el cànon del realisme crític que Guardiola practicà com a poeta novell, i, més tard, la tensió entre norma i ruptura a la qual em vaig inclinar. Guardiola estudià tota la vida Carles Riba i jo el senderi que va de Gasch i Foix a Perucho, Brossa i Palau fins aquí. És en aquests vessants on ens vam trobar, quan ell, d'ofici editor, era el director de La Magrana, on s'hi publicaren llibres cabdals sobre llengua i política als Països Catalans, i jo, director amb el Creus, als nostres vint anys, de la col·lecció Cristalls, quan sortint de l'editorial Pòrtic vam aportar a La Magrana J.V. Foix, Vinyoli i Palau, i l'Artaud, a més dels més joves escriptors renovadors Coca i Palol. Si ell publicà *Per la llengua, llengua i cultura als PPCC*, jo hi recollia *Volem l'escola catalana*. Ja és dit doncs que si el vent es mou no és pas que nosaltres estiguem quiets. No hi ha un sol vent en aquestes contrades.

Entre Cadaqués i Port s'ha escampat una distinció tòpica pels que no fem diferència entre llegir i mirar, escriure i pintar. És dit que a

Cadaqués hi domina el visual, i ho he de desmentir no pas només perquè tinguem un llibre d'alta literatura, *Cadaqués*, que va ser pintat amb adjectius per Josep Pla, sinó perquè qui conegui Dalí com a pintor i no com a escriptor és que no sap mirar. I qui pensi en el Picasso del 1910 a Cadaqués i el cubisme, i desconegui *Le desir attrapé par la queue*, extraordinària peça surrealista escrita només en quatre dies, és que tampoc no sap seure al teatre. I qui no hagi llegit les converses sobre el tedi, l'avorriment i l'ombra a Cadaqués amb Marcel Duchamp és que es pensa encara que la pintura només es mira i no es llegeix.

Aquest llibre és un film de textos que estan lligats per una ruta

Som aquí (una tarda de Divendres Sant, a l'Amistat), perquè la paraula no ens ve donada i volem fer l'esforç de llegir i de rellegir. Per aprehendre el paisatge del cap de Creus des de l'escriptura. Com m'adoctrinà J.V. Foix: "Camí, camí, camí... i llegir." Aquest llibre ha estat escrit amb els peus per escriptors caminaires que passen després moltes hores asseguts davant la taula. Els recomano, lleuger de pes com és, que el portin d'excursió en lloc d'una guia o els mapes del Google. És un llibre on els rocs són mots i els líquens, adjectius; els camins de ronda, verbs; i el mar, un mar de subordinades segons els vents. És ple de descripcions i matisos, de postals convertides en pintures panoràmiques. L'esforç humà és el paisatge, no pas verdós com a la Toscana. En aquestes terres plenes d'erms, de resultes d'una natura contrariada pels forts vents i la sal, i per les gelades i la fil-loxera, el paisatge ha deixat de ser renaixentista i humanista. Té dos contrapunts: l'arcaic i el turisme depredador.

Qui vegi la signatura veurà que aquest llibre no és tant una antologia de textos moderns a la manera d'un àlbum d'imatges sinó un film,

perquè els textos estan lligats per una ruta. L'autor, en Guardiola, els uneix amb la lectura. No és pas un aventurer que conquereix el que hi troba al davant sinó que en respecta els estils, no massa llunyans, perquè tot té la mirada d'un segle únic: la poesia i la prosa del segle XX, en català i castellà.

Aquest viatge literari s'inicia al punt de la frontera administrativa amb França, al capdamunt del coll dels Belitres, al final de la carena de les Alberes, i avança del nord al sud. Del Gifreu de Palau i Fabre a Llançà, de la Selva de Tomàs Garcés al Port de Sagarra i J.V. Foix, del cap de Creus i la tramuntana de Prudenci Bertrana, mar amunt i mar avall, al Cadaqués dels germans Dalí i de Pla, de Leveroni i Quima Jaume, al poema inacabat de Ferrater i les memòries de la Gauche Divine i el relat de la Regàs. Hi són molts: els descobridors, Agulló, Plana i Sagarra; els escriptors del lloc: Bertrana i Rahola; el conceptual, d'Ors, i l'impressionista, Pla; els neopopulars Garcés, Fages de Climent i Lorca, i els avantguardistes Foix i Dalí; la parella Riba i Arderiu; els pop, en castellà, amb la Regàs i el Barral; i fins a Margarit i Comadira, de tall realista. A partir d'aquí, en continuïtat, l'autor es quedaria curt. La literatura dels llocs és un treball en progrés.

Aquí, l'ordre no és la història

La tria esdevé una construcció. Aquí, l'ordre no és la història. El lloc tampoc no és un pla fix, la sintaxi no admet la paràlisi. La literatura es mou en el sentit del temps en un temps més veloç que l'indret geogràfic, només alterat en la superfície per la mà humana, les vicissituds atmosfèriques i les contaminacions. Però tractant-se d'una literatura geogràfica hom hi pot veure amb netedat els dos models de la prosa catalana: la del prosista Pla i la del poeta Foix, el primer més a prop de l'estàndard periodístic i el segon un punt més arcaic, l'un impressionista i l'altre, sobrerrealista. De l'adjectivació a la conceptualització.

Catalunya és un país menut i el cap de Creus, vist així, minúscul. La teoria romàntica neix en espais gegantins. Per escala, el pessebre és una miniatura rural i d'interior; i a prop del mar, com assenyala Palau, la gent recull amb

Autoretrat de Carles-Jordi Guardiola, editor d'aquest recull de textos diversos sobre el cap de Creus

obsessió una mena de caragol on "l'ull i l'orella" són comprimits. Als ulls encantats dels autors caldrà afegir les flaires; i les pedres geològiques i les runes. Sant Pere de Roda és vist des de mar i de muntanya. Per damunt de tot, aquest és un país de literats pintors que fan companyia al reconeixement internacional dels nostres artistes. La vista és el primer grau de la bona literatura.

Tothom està d'acord que va ser Alexandre Plana el descobridor de Port de la Selva, i Tomàs Garcés i Sagarra, els seus primers poetes: *Les vint cançons* i les *Cançons de rem i vela* marquen una fita en la lírica pura dels anys vint. En la prosa, Pla contradiu la cantarella i hi desafina un realisme objectiu i sarcàstic: "Port de la Selva us presenta un paisatge que més que sensual és cerebral, més que posseït és imaginat, que pot provocar, com certes dones ulleroses i flaques, passions considerables. No és pas estrany que agradi tant als artistes i literats."

La justesa, la riquesa de matisos, troba en els colors la manera més plenipotenciària d'escriure tot pintat. Serà ara Sagarra qui ho exhibeix: "A les tardes, el mar arriba a una tranquil·litat de planxa metàl·lica; la pell gruixuda i lluent de l'aigua varia entre l'índic, el negre i el color de cendra mullada, que són els colors de la intel·ligència i de la pintura noble; és un mar que tot nedant es pot mastegar materialment i deixa a la llengua un gust de nervis de peix." I per acabar amb aquest tractat de pintura, Foix es ma-

Alexandre Plana va ser el descobridor de Port de la Selva

nifesta mig somiós a favor del policrom en la pintura de les façanes de les cases: de color lúcid, de groc ebri, de vermell nacrat, de negre, de violeta crepuscular, de gris de ratolí, de blau de lleixiu domèstic, de verd-verd sense censura, de marró caputxí i de turquesa difús.

Les cases posades al perímetre de l'aigua dibuixen la línia plana a Port i un amfiteatre a Cadaqués. El to menor haurà de saltar la massa sola de roques foradades fins a vagar per Cadaqués. Ningú com Sagarra ha descrit millor les cales de "llum desesperada" del cap de Creus: "Noms cecs i àcids, netejats i afinats pel vent." Una toponímia descrita per una geologia descordada i lírica: "Formes anatòmiques, de configuració fofa i repugnant, i netes i esmolades arestes de metall auster." Unes estructures sòlides que Dalí llegirà amb el cervell, l'ull objectiu tocat per la ment i la tramuntana, i l'ull lingüístic tocat del bolet i la violència lírica. Però al Cadaqués inaccessible s'hi arribava des de Figueres a cinc hores de tartana (Ors). Picasso, que hi vingué amb Fernande el dissabte 2 de juliol del 1910, va tardar a fer el recorregut entre sis i set hores.

Ibáñez Escofet hi pujava ja amb els autobusos grocs, que esbufegaven. El paisatge de paret seca, "lloses color de plom que semblen segregat un suc bituminós, lliscadís i esmorteït com si la pedra tingués un pessigolleig formiguer" (Pla) serà aviat tocat pel paisatge humà estiuenc i barceloní, "de gent d'anomenada que hi vagareja quan ve l'estiu. Vull dir -matisa Foix- l'escultor indolent, el pintor deprimat, el narrador espasmòdic, el novel·lista desesperançat o el poeta estereotipat i post-universitari, puix que de tot hi ha entre tant de gavatx i de neerlandès nòmada". La contraimatge de Cadaqués arribà a l'extrem quan Hamilton hi pinta una tifa. Hi va arribar el 28 de juliol del 1963 amb cotxe des d'Anglaterra.

La velocitat farà accessible l'indret per costerut que fos i així s'ha preservat. La Regàs, que hi arribà el març del 1959, asseguda a la part del darrere d'una Vespa, trigava de cinc a sis hores. El seu testimoni és el més descriptiu, de bona memòria, de l'illa allunyada. La postal, els bars, la gent que hi vivia, el pa, les botigues, els forasters, les famílies d'estiuers, els pintors, els pícnic, les barques, la discoteca, la gent del món universitari i literari... i el més destacat: els arquitectes. Escofet veu en tot això un paradís que s'ha perdut. Un difunt que prefereixen no veure'l, i recordar-lo quan era viu. La Lídia de Cadaqués, la Ben Plantada d'Ors i el mètode paranoicocrític de Dalí, s'acaba aixecant com un monument desconcertant doble. "La imatge d'un món intern en un món extern", com proclamà Dalí. ✨